

FELSEFE DÜNYASI

2019/ YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 69

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör/Editor

Prof. Dr. Celal TÜRER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt. Üniv.)

Prof. Dr. Gürbüz DENİZ (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK (Ankara Sosyal Bilimler Üniv.)

Doç. Dr. Necmettin Pehlivan (Ankara Üniv.)

Dr. Öğr. Üyesi M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenişehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı/Price: 50 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaası

İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 34 35-36 (Pbx) Fax: 0 312 384 34 37

Basım Tarihi : Temmuz 2019, 600 Adet

NECATİ ÖNER VE TÜRK DÜŞÜNÇESİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 69, Yaz 2019, ss. 129-138.

Hakemleme: 29.05.2019 | Kabul: 13.06.2019

Levent BAYRAKTAR*

*Eğitim sistemimiz insanımızı bir bütün olarak görmüyor.
Sadece maddi dünyası ile uğraşüyor.*

Necati Öner

Türkiye’de düşünce alanında yaşanan en büyük sıkıntı bir gelenek kuramamak ve her neslin sil baştan bir düşünce etkinliği kurmaya talip olmasıdır. Oysa felsefe ve tefekkür kendisini kurmak ve geliştirmek için bir devamlılığa ve ortama ihtiyaç duyar. Böylece Türk düşüncesinin en önemli meselesinin; kökleriyle irtibat kurarak çağdaş dünyanın ihtiyaçları ve icapları doğrultusunda yaratıcı ve özgür bir düşünce ortamı ve geleneği meydana getirebilmek olduğu açığa çıkar. Ancak Türk düşüncesinin tarih içerisindeki oluşum ve gelişimini aralıksız olarak takip edebileceğimiz eserlerden büyük çapta mahrum oluşumuz bu düşünce alanı hakkında hüküm vermeyi zorlaştırmaktadır. Çünkü henüz bu alanı ilgilendiren eserler, düşünürler, kurumlar ve problemler yeteri kadar incelenmiş ve işlenmiş değildir. Türk ve İslam düşüncesi söz konusu olduğunda bu alandaki kurumsal faaliyetin izi sürüldüğünde iki ismin öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki Türk Felsefe Cemiyeti’nin¹ öncü ismi Hilmi Ziya Ülken² ve ikincisi de Türk Felsefe Der-

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, Prof. Dr.

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun Değirmencioğlu, *Türkiye’de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, Odak Yay., Ankara 2004; Levent Bayraktar, *Türkiye’de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, *Felsefe Dünyası*, S. 39, 2004, ss. 197-200.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. Eyüp Sanay, *Hilmi Ziya Ülken*, Ankara 1986.

neği'nin kurucusu Necati Öner'dir.³

Prof. Dr. Necati Öner'i düşünmek ve anlamaya çalışmak, Çağdaş Türk Düşüncesi alanını fark etmek için büyük bir imkândır. Kendisinin yetiştiği ortam ve özellikle de almış olduğu felsefe eğitimi irdelendiğinde yakın dönem Türkiye'si ve kültür hayatının pek çok meselesini ele almak ve kavramak kolaylaşmaktadır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nde Nusret Hızır, Necati Akder, Hamdi Ragıp Atademir, Mehmet Karasan gibi hocaların elinde yetişmek ve Aydın Sayılı, Sevim Tekeli ve Mübahat Türker-Küyel gibi aynı fakülteden yetişen her biri ekolleşmiş hocalarla sıra ve mesai arkadaşlığı yapmak, zengin bir entelektüel ortamın önemli bir parçası olduğunun işaretidir.⁴

Öner, akademik hayata Hamdi Ragıp Atademir'in asistanı olarak başlamıştır.⁵ Hamdi Ragıp Atademir⁶ Aristoteles'in mantık külliyatını Türkçeye tercüme eden ve Türkçenin bir felsefe dili, mantık dili olarak oluşturulması, inşa edilmesine katkıları olan bir düşünür ve akademisyendir. Onun siyasete girmesi üzerine Hilmi Ziya Ülken'in öğrencisi olur ve doktora tezini de o yönetir.

Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan İlahiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken⁷ ile birlikte çalışma imkânı, Öner için, yeni bir pencere ve yeni

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. İlahiyat Fakültesi Dergisi Necati Öner Armağanı, C.XL, 1999; *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi Necati Öner'e Armağan*, ed. Bahaeddin Yediöldüz, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013.

4 DTCF Felsefe Bölümü'nün kuruluşu hakkında geniş bilgi için bkz. Osman Kafadar, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, ss. 295-371

5 Öner, kendisi ile yapılan bir mülakatta akademiye intisabını şöyle anlatır: "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki hocalarımdan merhum Profesör Hamdi Ragıp Atademir bana bir mektup gönderdi. Mektubunda İlahiyat Fakültesi'nde derse girdiğini ve bir asistan kadrosunun tahsis edildiğini bildirdi. Mektubunda asistanlık kadrosu için Ankara'ya gelip imtihana girmemi istiyordu. Ankara'ya gelerek imtihana girdim ve imtihani kazanarak 1953 yılında akademik hayata asistan olarak başlamış oldum. Alan Mantık ve Felsefe adını taşıyordu." *Nesillerin Mirası Düünden Yarına Konuşmalar*, Yazar Yayınları, Ankara 2014, s.182 (Konuşan: Veysi Erken).

6 Öner, Atademir'in felsefeci kişiliğinin bazı yönlerini şöyle aktarır: "Hamdi Bey en çok mantık ve metot sorunları üzerinde durmuştur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde verdiği Mantık ve İlimler Felsefesi derslerinde işlediği konuları maalesef bir kitap haline getirerek yayınlamamıştır. (...) Hamdi Bey'in farklı bir ders veriş biçimi vardı. Derslerde amacı öğrenciyi bilgi yığını sunmak değil, doğru düşünmeye sevk etmektir. Bunun için bir konu ile ilgili farklı sorular sorar, bunlara farklı cevaplar verir, fikirler arasındaki tutarlılık ve tutarsızlıkları gösterirdi. Sınavlarda ezbere dayanan sorular sormaz, bir cümle veya bir paragraf vererek onun analizini isterdi. Sınav kağıdında bilgilerin doğru ve yanlışından çok, fikirlerin tutarlılığına bakardı." Necati Öner, "Profesör Hamdi Ragıp Atademir", *Felsefe Dünyası*, S. 35, 2002, s. 4.

7 Öner, Hilmi Ziya Ülken'le ilişkisini şöyle anlatır: "1954'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde felsefe ve mantık kürsüsü başkanı olan Prof. Hamdi Ragıp Atademir milletvekili seçildiği için görevinden ayrıldığından bu kürsüye [HZÜ] ek görevli olarak atandı. Felsefe dersi vermeyi çok arzu ettiği için bu

bir formasyon süreci olarak yorumlanabilir.⁸ “Tanzimattan Sonra Türkiye’de İlim ve Mantık Anlayışı (1967)”⁹ adlı çalışma bu etkinin ürünü sayılabilir. Hilmi Ziya Ülken’in Türk ve İslam düşüncesine yönelik çalışmaları “Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi (1966)” ile yakın dönemlere kadar getirilir. Ancak eser şüphesiz tüketici olmaktan çok betimleyici ve seçici bir üslupla kaleme alınmıştır. Öner, öğrencilerine bu eserin bölümleri olan konuları, müstakil tezler şeklinde derinlemesine inceletmiş ve bu alanı Türkiye’de akademik felsefe çalışmaları kapsamında bir geleneğe kavuşturmuştur. Bu damarı Hilmi Ziya Ülken’in “Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi (1966)” ile başlatacak olursak; Necati Öner’in “Tanzimattan Sonra Türkiye’de İlim ve Mantık Anlayışı (1967)”, Mehmet Akgün’ün “Materyalizmin Türkiye’ye Girişi ve İlk Etkileri (1988)”, Murtaza Korlaelçin’in “Pozitivizmin Türkiye’ye Girişi (1986)”, Neşet Toku’nun “Türkiye’de Antimateryalist Felsefe Spiritüalizm İlk Temsilcileri (1996)”, Levent Bayraktar’ın “Bergsonculuğun Türkiye’ye Girişi ve İlk Temsilcileri (1997)” adlı çalışmaları ve bu yoldan geçerek hazırlanmış olan diğer tez ve araştırmalar artık kurumsallaşmış bir geleneği işaret etmektedir. Böylece Türk Düşüncesi alanında irtibatı sağlayacak çalışmaların yanında, yerli ve özgün bir düşünce geleneğinin kurulabilmesinin imkân ve şartları da araştırılmıştır.

---

görevi kabul ettiğini söylerdi. 1957’de ordinaryüs profesörlüğe yükseltildi. 1960 askeri harekâtından sonra İstanbul Üniversitesi’nden çıkarılarak Ankara İlahiyat Fakültesine aslı görevli olarak atandı. 1973’te emekliye ayrılıncaya kadar adı geçen fakültede felsefe dersi verdi. 5 Haziran 1974’te İstanbul’da vefat etti.” Necati Öner, “Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken”, *Hilmi Ziya Ülken Kitabı*, (Haz. Ayhan Vergili), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, s. XXXVII-XXXVIII.

- 8 Öner, Ülken’in hocalığını ve öğrenci yetiştirme usulünü şöyle anlatır: “1954’te hocam rahmetli Hamdi Ragıp Bey ayrılınca Hilmi Ziya Bey’in asistanı oldum ve doktora çalışmamın yönetimini üzerine aldı. 1964’te doçent oluncaya kadar on yıl hocamın derslerini aralıksız takip ettim. O tarihlerde asistanlar hocaları ile beraber derslere dinleyici olarak girerlerdi. Bu usul asistanın yetişmesi için çok faydalı idi; hem bazı bilgileri tazeleniyor hem de yeni bilgiler ediniyor ve hocanın öğretim uygulamasından yararlanılıyordu. Doktoramı yaptıktan sonra hoca bazen dersi bana veririr kendisi de öğrenciler arasında oturup dinlerdi. Dersten sonra bana dersin değerlendirmesini yapardı. Bir öğretim üyesinin yetişmesi için uygulanan en iyi yol budur.” Necati Öner, “Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken”, *Hilmi Ziya Ülken Kitabı*, (Haz. Ayhan Vergili), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, s. XXXVIII.
- 9 Öner bu çalışmayı kaleme alma amacını şöyle betimler: “Politik bir hamle olarak başlayan Tanzimat hareketi, Türk Medeniyetinin yeni bir istikamete yönelmesiyle neticelenmiştir. Bu yöneliş Rönesanstan beri gelişen Avrupa Medeniyetine doğrudur. Bir asırdan fazla bir zaman var ki, sarf ettiğimiz gayret, cemiyetimizi o medeniyet çevresine sokmak ve o medeniyetin gelişme istikametinde yol almaktır. Bu gayretimizde ne derecede muvaffak olduk, sorusu üzerinde düşünmek ve dolayısıyla bu yolda gösterdiğimiz faaliyeti değerlendirmek, bundan sonraki fikir hayatımızın istikametine ışık tutacaktır. İnceleme konumuz olan “*Tanzimattan Sonra Türkiye’de İlim ve Mantık Anlayışı*”, bahsettiğimiz faaliyetin çeşitli kollarından birini teşkil eder. O halde incelememiz, yukarıdaki sorunun cevabı değil de o sorunun kaplamının bir kısmını teşkil eden, Avrupa Medeniyetine yönelişimizden bu yana ilim ve mantık anlayışında ne gibi bir değişim olmuştur, sorusunun cevabı olacaktır.” Necati Öner, *Tanzimattan Sonra Türkiye’de İlim ve Mantık Anlayışı*, A.Ü. İ.F.Yay., Ankara 1967, 2. Baskı Divan Kitap, Ankara 2012, s. 9.

Türkiye’de gelenekli bir düşünce hayatı ile gelenekli bir kültür hayatının kurulması, Öner’in ehemmiyet verdiği hususların başında idi. Bu dikkati takip edildiğinde, Necati Öner’in kendi öğrencilerine, öğrencilerinin de kendi öğrencilerine sirayet ettirdikleri felsefi, kültürel, entelektüel hatta manevi bir emanetten söz etmenin mümkün olduğu görülür. Bu manevi emanet; dil, din, kültür içerisinde yetişmek, ardından da entelektüel müktesebatı önce temellük etmek sonra da bunun yaratıcı bir öznesi haline gelmektir. Şüphesiz bu bir ortam ve gelenek işidir. O bu geleneği, kendi hayatı ve emeği üzerinden kuran şahsiyettir. Hocaları ve öğrencileri arasında bağlantı kurup, sürekliliği tesis eden, canlı bir köprü olmuştur.

Öner’in akademik felsefe ortamında ihmal edilemez bir yönü de Klasik Mantık alanına yapmış olduğu katkılardır. “Fransız Sosyoloji Okuluna Göre Mantığın Menşei Problemi (1965)”¹⁰, “Tanzimattan Sonra Türkiye’de İlim ve Mantık Anlayışı (1967)” ve “Klasik Mantık (1970)”¹¹ adlı çalışmalarıyla Türkiye’de boşluğu hissedilen alanlarda klasikleşmiş eserler ortaya koymuştur. Bu eserler hâlâ araştırmacılara ve öğrencilere rehber olmakta, yeni baskıları yapılmakta ve başucu eseri konumunda bulunmaktadır. Zira Öner, bu konuları sadece bir tarihçi ilgisi ile incelememiştir. Bu konuların hangi noktalarda tıkanıldığını, batının ilim ve mantık anlayışını alımlarken niçin batı karşısında belirli bir noktadan sonra tıkanıldığımızı, bu tıkanıklığı aşmak için neler yapmak gerektiğini de ele almıştır.

Hilmi Ziya Ülken, büyük eseri *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi* ile bir alan ihdas etmiş, ardından Necati Öner de bu alanın kurumsallaşması için bir ömür boyu sebatla hizmet etmiştir. Ülken’in *Türkiye’de Tanzimattan Sonraki Mantık Hareketleri*¹² konusu da yeni bir alanı tanımlamaktadır. Bu alan da yine Öner’in doktora tezi ile derinleştirilmiş olan bir konu ve problem sahası teşkil etmektedir. Hilmi Ziya Ülken, kendi çalıştığı konulardan bir tanesini kendi talebesine doktora tezi olarak vermiştir. Ve Öner de, bu alanda uzmanlaşarak, bu alanı inşa etmiştir.

10 “Öner, eserde düşünce olarak mantık ile bilim olarak mantığı birbirinden ayırır. “Bilim olarak mantığın menşei denince akla Aristo gelir. Fikir tarihinde mantık bilimini kurma şerefi Aristo’undur. Bu menşei biraz daha geriye, mantık biliminin kurulmasına öncü olan Eflatun, hatta sofistlere kadar götürülebilir. Halbuki, düşünce olarak mantığın menşei denince durum değişir. Düşünce olarak mantık, bilim olarak mantıktan öncedir. Mantık bilimi kurulmadan önce de mantıklı düşünce vardı. Fransız sosyoloji okuluna göre mantığın menşei probleminde kastedilen düşünce olarak mantıktır.” Necati Öner, *Fransız Sosyoloji Okuluna Göre Mantığın Menşei Problemi*, A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara 1965, s. 7.

11 Eser beş bölümden oluşmaktadır. Mantık nedir sorusunun yanıtladığı giriş bölümünün ardından “Kavram ve Terim”, “Tanım ve Bölme”, “Hüküm ve Önerme”, “Akıl Yürütme”, “Tasdik Türleri ve Beş Sanat” başlıklı bölümler yer almaktadır. Necati Öner, *Klasik Mantık*, A.Ü. İ.F. Yayınları, Ankara 1970

12 Hilmi Ziya Ülken, “Türkiye’de Tanzimattan Sonraki Mantık Hareketleri”, *Edebiyat*, sayı 3, İstanbul 1935, ss.37-52.

Düşünce boşlukta inşa edilemez. Nesiller arasında köprüler kurmaya ihtiyacımız vardır. Bu köprüler, nesiller arasında irtibatı sağlar, iletişim ve etkileşime imkân tanır. Böylece meseleler arasında, problemler arasında bağlantılar kurularak, sürekliliğin tesis edilmesi mümkün hale gelir. İşte Necati Öner hocamız bu köprüyü kurmak suretiyle iletişim ve etkileşimi sağlayan insandır.

Mantık disiplininin Türkiye’de kurumsallaşması, Felsefe ve Sosyal Bilimler alanlarında okutulması ve anlaşılabilmesi için yürütülen sabırlı faaliyetin ardında Öner’in ayrıcalıklı yeri fark edilmektedir. Orta ve yüksek öğretimde Mantık dersinin müfredatının hazırlanması ve temel ders kitaplarının yazılması çabalarının ardında da hocamızın emeği ve katkısı yadsınamayacak bir gerçektir. Günümüzde Abdülkuddüs Bingöl, Tahir Yaren, İsmail Köz ve onların yanında yetişenler, mantık alanındaki faaliyetleri ile bu etkiyi devam ettirmektedirler.

Necati Öner’in bu iki temel konu dışındaki çalışmaları incelendiğinde görülür ki önemli eserlerinden biri de “İnsan Hürriyeti (1981)” adlı eserdir. Çünkü insan ancak hür olduğu zaman kendi varlığını ifade edebilir, kendisini tamamlayabilir, kendisini inşa edebilir. Bu bakımdan hocamız “siyasi hürriyet, vicdan hürriyeti, ekonomik hürriyet, mülk edinme hürriyeti, basın hürriyeti, söz hürriyeti, toplantı hürriyeti, seyahat hürriyeti”¹³ gibi başlıklarla hürriyet meselesini analiz etmiştir. Daha sonraki çalışmalarında; “Milli Zihniyet ve Milli Birlik (1986)”¹⁴ arasında kurmuş olduğu ilişki üzerinden de milli birliğin tesis edilebilmesi için bir milli zihniyete ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Milli zihniyetin inşa edilebilmesi için temiz, arı-duru bir zihne ihtiyaç vardır. Bu zihniyet; düşünebilmek, doğru düşünebilmek, doğru düşünceyle doğru eylem arasındaki irtibatı kurabilmek ve böylece bilmekten olmaya doğru bir seyir takip etmek anlamına gelmektedir. Demek ki milli zihniyetlerin, milli birliğe doğru yürüyebilmek için insanda bir erdem olarak, bir ahlak olarak yaşaması, edinilmesi ve olgunlaştırılması gerekmektedir. Öner’e göre bunların da temelinde dil birliği vardır. Kitaplarından bir tanesinin adı da “Dil Üzerine (2004)”dir. Çünkü dil bizim dünya ile kurmuş olduğumuz ilişkinin yeridir. Dil üzerinden kendi varlığımızı, dış dünyayı ve bir başkasını algılıyoruz. Wittgenstein’in sözünü hatırlayacak olursak ger-

13 Necati Öner, *İnsan Hürriyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2.bs., Ankara 1990, s. 1.

14 “Milli zihniyet bir milletin varlığını devam ettiren ve kendisini diğer milletlerden ayıran değerlere bağlıdır. Başka bir ifade ile milli kültür unsurlarına bağlıdır. Değerlere bağlı olma o değerleri kabul etmez. İşte bu kabul edilen değerler, o milletin fertlerinin sosyal hayatla ilgili akıl yürütmelerinde hareket noktasını teşkil eden temel kavramlardır. İşte bu kavramlardır ki, fertlerin düşüncelerini sevk ve idare eder, yani onların zihniyetini tayin eder.” Necati Öner, *Milli Zihniyet ve Milli Birlik*, TKAE Yayınları, Ankara 1986, s. 15.

çekten de “dilimizin sınırları dünyamızın sınırları” oluyor. Öyleyse mümkün olduğu kadar ana dilimizin zenginliğini kavramak, onu doğru kullanmak, doğru kavramlar üretmek ve bu kavramları da birbirine bağlamak suretiyle doğru ve sağlam bir düşünce binası inşa etmek gibi bir sorumluluğumuz vardır. Felsefeyi de böyle algıladığımız zaman, felsefe bu topluma yabancı bir etkinlik olmayacaktır. Çünkü kendi diliyle, kendisi hakkında, evrensel bir bilinç geliştirme etkinliği onun için en temel zemin olacaktır. “Millî kültürümüzü geliştirmek için anadilimiz olan Türkçeye önem vermemiz, bu dille bilim ve felsefe yapmamız şarttır.”¹⁵ Necati Öner, Türkçeyi böyle bir evrensel bilim dili ve felsefe dili olarak kurgulayan örnek insanlarımızdan biridir.

Öner’in insandan bir beklentisi vardır. O yüzden yazılarından birinin başlığı da “İnsandan Beklenen”dir. “İnsanın seçme imkanı olduğunda kendi ideale uygun olanı seçmesi beklenir. Seçilen ahlakî iyidir.”¹⁶ İnsandan beklenen; onun varlık gayesini fark etmiş olmasıdır. Bu varlık nizamı içerisinde aşkın değerlerle, yüce değerlerle bütünleşerek değerler yolunda bir ahlaki, manevi, entelektüel ve kültürel tekâmül gerçekleştirebilmesi ve bu tekâmülü gerçekleştirirken de iki günü eşit geçen zarardadır prensibi uyarınca sürekli bir olgunlaşma ve tekâmül yolu üzerinde olması beklenir. Bu, Öner için hem milli, hem dini, hem de insani bir vecibedir. Onda dini olanla milli olanın, milli olanla da insani olanın bir ve bütün olduğu görülür.

Öner’in, Türk düşünce ve kültür hayatına hizmetleri sadece eserleri ve yetiştirdiği öğrencileriyle sınırlı değildir. O, felsefenin toplumumuzda tanınması, anlaşılması ve kökleşip gelişebilmesi için kurumsal bir yapı ve örgütlenmeye ihtiyaç olduğunu fark ederek Türk Felsefe Derneği¹⁷ (Kuruluşu, 9 Haziran 1987) ve yayın organı Felsefe Dünyası¹⁸ (68. sayısına ulaşan dergi çıkmaya devam etmektedir) dergisinin kurulmasına öncülük etmiştir. Türk Felsefe Derneği, felsefenin bütün alanlarında faaliyet gösteren akademisyenlere açık, alternatif bir akademi gibi işlev görmüştür. Dernek, kuruluşundan bu yana felsefenin çeşitli problem ve konularını kapsayan sayısız konferans ve paneller düzenlemiş ayrıca ortalama en az senede bir düzenlemeyi

15 Necati Öner, *Dil Üzerine*, Divan Kitap, İstanbul 2013, s. 78.

16 Necati Öner, “İnsandan Beklenen”, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, Akçağ, Ankara 1999, s.448.

17 Derneğin kuruluş tüzüğü’nün birinci maddesinde “9 Haziran 1987 tarihinde merkezi Ankara’da olan bir dernek kurulmuştur. Şubesi yoktur” denilmekte ve amacı da şöyle aktarılmaktadır: “Türkiye’de entelektüel kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olan Felsefi düşüncenin gelişmesine, anlaşılmasına ve yaygınlaşmasına ortam hazırlamak, akademik bir ciddiyet ve sorumluluk içerisinde faaliyet ve neşriyatta bulunmak, Türk Felsefecileri arasında birlik, beraberlik ve dayanışma sağlamaktır.” Felsefe Derneği Tüzüğü, Ankara 1987, s. 3.

18 Dergi hakkında bilgi için bkz. Fulya Bayraktar, “Felsefe Dünyası”, *Türk Yurdu*, C. 25, S. 213, Mayıs 2005, ss.129-131

gelenekselleştirdiği konulu kongrelere imza atmıştır. Kongreler yoluyla çeşitli üniversitelerden gelen felsefeciler hem birbirleriyle tanışmak ve görüş alışverişinde bulunmak imkânı bulabilmişler hem de entelektüel kamuya felsefenin ülkemizdeki varlığı ve temsil kabiliyetini sergilemişlerdir.

Necati Öner hocamızın kitapları, makaleleri ile ortaya çıkan çalışma konularının yanı sıra Türk Felsefe Derneği ile düzenlemiş oldukları sempozyumlar, kongreler ve panellerin de tahlil edilmesi gerekir. Bu konular incelendiğinde, hocamızın hangi tema ve problemlerin çalışılmasını istemiş, hangi konuları öncelikli görmüş ve belirlemiş olduğu da anlaşılacaktır. Bu toplantılarda mesela; “Felsefe ve Hoşgörü”, “Yabancı Dille Öğretim”, “Felsefe ve İdeoloji”, “Felsefe ve İletişim”, “Türk Kültürüne Felsefe Açısından Bakış”, “Felsefe ve Sanat”, “Aydın Kişi Kimdir”, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Felsefe”, “Demokrasi Kavramı”, “Türk Kültürü ve Felsefe”, “Felsefeden Beklediklerimiz”, “İnsan Felsefesi”, “Eğitim Felsefesi” gibi ve daha pek çok felsefi, kültürel ve entelektüel mesele irdelenmiştir.¹⁹

Öner’in felsefeyi sadece felsefe bilgisi olarak görmediğini, felsefe üzerinden bir hoşgörü kültürü, bir demokratik kültür, bir ahlak kültürü geliştirmek istediğini söylemek mümkündür. Çünkü ona göre; felsefe bilgisi felsefi tutuma dönüşmelidir. Ve hep şunu söylemiştir; “umulur ki felsefe bilgisi beraberinde felsefi tutumu getirsin.” Yani felsefe öğrenmekten murad aslında bir felsefi tutum sahibi olabilmektir. “Felsefî tutumda başlıca şu üç özellik bulunur. 1. Olaylara ve olgulara bütünsel bir görüşle bakma. 2. Eleştirisel bir bilincin hakimiyetine sahip olma. 3. Hoşgörünün gerekliliği bilincinde olma. Böyle bir tutum belli bir kültür seviyesine erişmekle kazanılabilir. Bu bir anlamda bilgi sahibi olmakla ilgilidir. (...) Kazanılan bilgilerin özümlemesi, insanın onları hayatına geçirebilmesi icap eder. Felsefî tutumun kazanılmasında felsefe öğretiminin rolü büyüktür. Yalnız felsefe öğrenir veya öğretirken, kazanılan bilgiler eğer öğrenen kişi tarafından özümsemmez, yani hayatına girmezse istenen amaca erişilemez.”²⁰ Böylece felsefi tutum denen şey; ahlaki bir duruş içinde erdemlerle bütünleşerek yaşamak, değer bilincine yükselerek, tutarlı ve hesabı verilebilir bir hayat sürmektir.

Bütün bu faaliyetlerin içerisinde, felsefe yapmak veya felsefe okumak/ okutmaktan murad edilen şey yakalanabilmelidir. Hocamız felsefe ortamına “felsefi tutum” kavramını hediye etmekle, felsefenin sadece bir bilgi etkinliği olmadığını vurgular. Felsefenin toplum nezdinde ve entelektüel kamu-

19 Geniş bilgi için bkz. M. Coşkun Değirmencioğlu, *Türkiye’de İlk Türk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, Odak Yayınları, Ankara 2004. (Eser “Türk Felsefe Derneğinin Kurucusu ve Başkanı Hocam Prof. Dr. Necati Öner’e” cümlesiyle Öner’e ithaf edilmiştir.)

20 Necati Öner, “Felsefî Tutum Üzerine Söyleşi”, Görüşler, Beyaz Kule Yayınları, Ankara 2009, s. 146.

oyunda itibar kazanabilmesi ve takdir edilebilmesi için, doğru bir şekilde temsil edilmesi gerektiğine inanır. Ona göre felsefe okumak ve okutmaktan murad, felsefi tutum sahibi olabilmektir. Felsefi tutumun en belirgin özelliği felsefe kelimesinin türetildiği bilgelik sevgisidir. Dolayısıyla felsefi tutum, gerçek, doğru, iyi ve güzeli aramak, talep etmek, özlemek ve elverdiğince iktisap etmeye çalışmaktır. Böylece felsefi tutum, açık olmayı, tahammüllü ve hoşgörülü olmayı, uzlaşmacı ama aynı zamanda da saygılı bir şüpheciliği muhafaza etmeyi gerektiren bir tutum/tavır alışışı barındırmaktadır. Hocamız felsefe ve tefekkürün fildişi kulelere kapanarak başarılacak bir süreç olduğuna inananlardan değildir. O daima insan yetiştirmek, mahfil ve ortam hazırlamak ve düşünce ürünlerini insanlıkla paylaşmaktan yana tavır almıştır. Bir kültürde felsefi düşünce ve tutum yerleşmeden hakiki anlamda gelişme ve kalkınma yaşanamayacağına göre, hocamızın neden felsefi tutum üzerinde ısrar ettiği kendiliğinden anlaşılmaktadır. Felsefi tutum, ideolojilerin öteki- leştiren ve çatıştıran tutumlarının karşısında sergilenebilecek bir çıkış yolu hükmünde olup, alternatifsiz olunmadığının bilinmesiyle ilişkilidir. Felsefi tutum, bilgi ve değer (ahlâk) ekseninde inşa edilen ve doğru davranış için doğru bilgi ile hareket etmek gerektiğini söyleyen bir tutumdur.

Felsefe aynı zamanda bir zihniyet tahlilidir. Zihniyet mantıkla ilgilidir; “insan zihninin bir hali, bir tavrıdır.”²¹ Mantık, doğru düşünmenin, bir tarz zihin terbiyesinin öğrenildiği, edinildiği, kazanıldığı alandır. Ve bu alan muhatabını kültürün içine doğru çekmeli, kültürün bütün unsurlarının farkına varan, kültürün öznesi olan, o kültürü yorumlayan ve eksiklerini gören bir öz bilinç verme alanı olmalıdır. Dolayısıyla felsefe ile memleketimize nasıl hizmet edebileceğimiz, felsefeyi nerede ve nasıl kullanabileceğimiz hakkında yeniden bir aydınlanmaya, yeniden bir bilince ihtiyacımız vardır. İşte bu bilinç, Necati Öner’in bütün bir hayatı boyunca vermeye çalıştığı başlıca unsurlardan biri olmuştur.

Necati Öner, felsefeyi kuru bir bilgi yığını, kuru bir bilgi edinme ve aktarma faaliyeti olarak görmemiştir. Felsefe ile memleket irfanına nasıl hizmet edilir, felsefe ile bir dile, bir kültüre nasıl katılır ve bunun içerisinde reşit bir özne olarak nasıl ona layık bir entelektüel, kültürel bir manevi hayat kurulur bunun örneğini sergilemiştir. Bu nedenle Necati Öner’in fikirlerini ele almak, memleket gerçeğini felsefe ile ele almak demektir. Necati Öner, Türk felsefesi için köklerle bağlantının ve sürekliliğin müşahhas bir öznesidir. Sonraki kuşaklara düşen; onunla birlikte, onun bıraktığı yerden felsefeyi, mânâyı, kültürü, medeniyeti sürdürmek, idame ettirmektir.

21 Necati Öner, “Üç Temel Zihniyet”, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, Açağ Yayınları, Ankara1999, s. 229

Öz

Necati Öner ve Türk Düşüncesi

Necati Öner, çağdaş Türk felsefesinin kurucu örneklerinden biridir. Hocaları ve öğrencileri arasında entelektüel ve manevi bir köprü kurmuştur. Felsefeyi salt bir akademik etkinlik olmaktan çıkararak, toplum ve kültür ile buluşturan, felsefi tutum sahibi bir düşünürdür. İlgilendiği konular arasında Türkiye’de ilim ve mantık anlayışı, mantığın menşei, insan hürriyeti, zihniyet meselesi, milli zihniyet ve milli birlik, dil ve düşünce ilişkisi, felsefe ve mantık eğitimi gibi ve daha niceleri sayılabilir. Bu çalışmanın ana konusu ve amacı Öner’in felsefi mirasının bir nebze olsun farkında olabilmek ve yorumlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Necati Öner, Felsefe, Mantık, Felsefi Tutum, Türk Felsefesi

Abstract

Necati Öner and Turkish Thought

Necati Öner is one of the founders of contemporary Turkish philosophy. He established an intellectual and spiritual bridge between his teachers and students. He removed philosophy from being merely an academic activity. He is a thinker who brought him together with society and culture. His research interests include science and logic understanding in Turkey, the origin of logic, human freedom, mindset issues, national mentality and national unity, thought and language relationship, such as philosophy and logic training and many more can be counted. The main subject and purpose of this study is to be able to be aware and interpret to a certain extent of Öner’s philosophical heritage.

Keywords: Necati Öner, philosophy, logic, philosophical attitude, Turkish philosophy

Kaynakça

- Bayraktar, Fulya, "Felsefe Dünyası", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 213, Mayıs 2005.
- Bayraktar, Levent, "Türkiye'de İlk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler", *Felsefe Dünyası*, S. 39, 2004.
- Coşkun, Dilara (ed), *Nesillerin Mirası Dünden Yarına Konuşmalar*, Yazar Yayınları, Ankara 2014.
- Değirmenciöğlü, M. Coşkun, *Türkiye'de İlk Türk Felsefe Cemiyeti ve Sonraki Gelişmeler*, Odak Yayınları, Ankara 2004.
- *İlahiyat Fakültesi Dergisi Necati Öner Armağanı*, C.XL, 1999.
- Kafadar, Osman, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Öner, Necati, *Fransız Sosyoloji Okuluna Göre Mantığın Menşei Problemi*, A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara 1965.
- Necati Öner, *Tanzimattan Sonra Türkiye'de İlim ve Mantık Anlayışı*, A.Ü. İ.F.Yay., Ankara 1967; 2. Baskı Divan Kitap, Ankara 2012.
- Öner, Necati, *Klasik Mantık*, A.Ü. İ.F. Yayınları, Ankara 1970.
- Öner, Necati, *Milli Zihniyet ve Milli Birlik*, TKAE Yayınları, Ankara 1986.
- Öner, Necati, *İnsan Hürriyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2.bs., Ankara 1990.
- Öner, Necati, "İnsandan Beklenen", *Felsefe Yolunda Düşünceler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Öner, Necati, "Üç Temel Zihniyet", *Felsefe Yolunda Düşünceler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Öner, Necati, "Profesör Hamdi Ragıp Atademir", *Felsefe Dünyası*, S. 35, 2002.
- Öner, Necati, "Ord.Prof.Hilmi Ziya Ülken", *Hilmi Ziya Ülken Kitabı*, (Haz.Ayhan Vergili), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.
- Öner, Necati, "Felsefî Tutum Üzerine Söyleşi", *Görüşler*, Beyaz Kule Yayınları, Ankara 2009.
- Öner, Necati, *Dil Üzerine*, Divan Kitap, İstanbul 2013.
- Sanay, Eyüp, *Hilmi Ziya Ülken*, Ankara 1986.
- *Türk Felsefe Derneği Tüzüğü*, Ankara 1987.
- Ülken, Hilmi Ziya, "Türkiye'de Tanzimattan Sonraki Mantık Hareketleri", *Edebiyat*, sayı 3, İstanbul 1935.
- Yedi yıldız, Bahaeddin (ed.), *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi Necati Öner'e Armağan*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013.